

УДК 165.242.1

Тетяна Воропаєва

**НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА**

У статті розглядаються проблеми самоідентифікації та становлення національної ідентичності громадян України. Аналізуються результати емпіричного дослідження самоідентифікації громадян України за методикою Беррі.

Ключові слова: національна ідентичність, громадяни України, інформаційно-психологічна безпека, інформаційна і психологічна війна, українознавство.

Voropajeva T. The national identity of the citizen of Ukraine in the context of information and psychological safety

The problems of self-identification and the development of national identity of the citizen of Ukraine are analyzed in this article. The results of the empirical research of self-identification of the citizen of Ukraine by Berry method are analyzed.

Key words: national identity, citizen of Ukraine, information safety, information and psychological warfare, Ukrainian Studies.

Воропаева Т. Национальная идентичность граждан Украины и информационно-психологическая безопасность.

В статье рассматриваются проблемы самоидентификации и становления национальной идентичности граждан Украины. Анализируются результаты эмпирического изучения самоидентификации граждан Украины по методике Берри.

Ключевые слова: национальная идентичность, граждане Украины, информационно-психологическая безопасность, информационная и психологическая война, украиноведение.

Проблема завершення націєтворення і формування спільної ідентичності громадян України набуває особливої гостроти й актуальності в умовах суттєвої активізації глобалізаційних процесів у світі. У зв'язку з цим проблема національної самоідентифікації громадян України в контексті інформаційно-психологічної безпеки української нації вимагає особливої ува-

ги, а її наукове осмислення і конструктивне вирішення диктується нагальними потребами подальшого розвитку української державності.

Відомо, що інформація (від лат. “information” – ознайомлення, роз’яснення, виклад) – це відомості (повідомлення), що передаються від одних суб’єктів до інших в процесі міжособистісної комунікації або через різноманітні канали масової комунікації з метою формування, розширення, зміни уявлень людей і їхніх орієнтацій в подіях і явищах навколишнього світу. Поняття “інформація” відоме з давніх часів, початкове розуміння інформації як певної суми відомостей зберігалось аж до середини ХХ ст., але з другої половини ХХ ст. воно набуло нового, більш широкого значення. У 1948 р. американський математик Н. Вінер започаткував “інформаційне бачення” багатьох явищ і процесів у світі. А в 1962–1963 рр. американець Ф. Машлуп і японець Т. Умесао почали розробляти поняття “інформаційне суспільство”, в умовах якого одним з основних ресурсів стає інформація. Головною ознакою інформаційного суспільства є виробництво й поширення інформації, перетворення її на товар, вид послуг і навіть на владу. О. Тоффлер [див.: 7, 5–21], Й. Масуда [див.: 6, 5–27], С. Хантінгтон [див.: 6, 5–27], А. Бард [1, 7–15], П. Бергер [див.: 6, 5–27], Д. Гілмор [12, 10–24], А. Кін [13, 8–10], М. Маклюен [5, 5–7], М. Постер [15, 7–14], А. Шюц [10, 12–17] та інші вчені показали, що основними рисами інформаційного суспільства є комп’ютеризація, інформаційна революція, перетворення інформації та інформатизації у вирішальний чинник життя суспільства, інтелектуалізація людської діяльності, децентралізація і дебіюрократизація, індивідуалізація і демократизація. Сьогодні інформація є багаторівневою сукупністю знань, відомостей і повідомлень, які поширюються й використовуються в суспільстві з метою регулювання соціальної взаємодії та відносин між людиною, соціумом і державою. Різні види інформації (соціальна, економічна, політична, правова, ідеологічна, соціокультурна, історична, екологічна тощо) характеризують сутність різноманітних суспільних явищ і процесів, циркулюючи за допомогою різних каналів і засобів її зберігання й поширення. Все більшу роль у поширенні інформації

відіграють ЗМІ, можливості Інтернету суттєво збільшили кількість інформації, що поширюється у світі [6, 12–37].

Отже, категорія “інформація” стала загальнонауковою, її використовують кібернетика, філософія, генетика, математичні й фізичні науки, теорія управління, соціологія, психологія, культурологія тощо, а інформаційний підхід став загальнонауковим засобом дослідження. Розвиток поняття “інформація” в руслі природничих і соціогуманітарних наук привів до появи її різноманітних філософсько-світоглядних інтерпретацій (екзистенціалізм, неотомізм, неопозитивізм та ін.). Психологія і фізіологія оперують поняттями зорова, слухова, больова інформація тощо. Сучасне українознавство використовує поняття об’єктивна, необ’єктивна, конструктивна, деструктивна, світоглядна інформація, інформаційно-психологічна безпека української нації тощо.

Таким чином, поняття “інформація” відіграло позитивну загальнонаукову роль, аналогічну поняттю “енергія”. Відомо, що мозок людини являє собою надзвичайно складну “кібернетичну систему”, яка зберігає і переробляє різноманітну інформацію, що надходить із зовнішнього світу. Здатність мозку відображати й пізнавати зовнішній світ постає як ланцюжок у розвиткові процесів, пов’язаних з передаванням і переробкою інформації. Наукове опрацювання категорії “інформація” дало можливість виявити нові аспекти єдності світу, по-новому розглянути різноманітні процеси: передачу повідомлень технічними каналами зв’язку, функціонування нервової системи, роботу обчислювальної техніки, процеси управління тощо.

Відомо, що ідентичність є результатом процесу ідентифікації, яка найчастіше розглядається як процес уподібнення, отождолення себе (або своєї групи) з кимось або чимось. Ідентифікація розглядається сьогодні не тільки як важливий механізм соціалізації, етнізації і виховання особистості, що проявляється у прийнятті індивідом певної соціальної ролі, в усвідомленні ним власної групової приналежності, але і як процес, що нерозривно пов’язаний з когнітивною, емоційною, ціннісно-смісловою і конативною сферами особистості, зумовлений її потребами, мотивами, цілями й установками, опосередкований

нормативними, знаковими, символічними, образними, аксіологічними системами культури [3, 61-63]. Таким чином, національна ідентичність – це динамічна структура, яка розвивається нелінійно і нерівномірно в процесі соціалізації людини, і полягає в ототожненні себе з певною національною спільнотою.

Українська національна ідентичність комплексно досліджувалась у межах кількох наукових проектів Центру українознавства КНУ імені Тараса Шевченка (“Українська національна ідея: теоретико-емпіричні аспекти” [8, 127–134]; “Трансформація національної ідентичності: історіософські, культурологічні та соціально-психологічні аспекти” [9, 24 – 53] та ін.). У цих проектах упродовж 1993–2009 рр. було досліджено статеvu (або гендерну) ідентичність, особистісну; вікову; сімейну; соціально-професійну; майнову; релігійну; етнічну; матаетнічну; місцеву (локальну); регіональну; національну (або громадянсько-політичну); європейську (або континентальну); планетарну (або загальнолюдську) та пострадянську ідентичність громадян України.

Проведені дослідження показали, що: 1) національна (або громадянсько-політична) ідентичність була законсервована протягом 1991–1993 рр. в усіх групах, але повільне зростання цієї форми ідентичності в групі етнічних українців та в деяких групах національних меншин простежується у 1997–1999 рр. і в 2004–2005 рр.; 2) престижність національної (або громадянсько-політичної) ідентичності зростає більш повільно на Сході і Півдні України, на відміну від Півночі, Центру та Заходу України; 3) найбільш відчутних трансформацій зазнала етнічна та національна (або громадянсько-політична) ідентичність, але розрив між цими формами ідентичності на Сході й Півдні є набагато більшим, ніж на Заході і в Центрі України; 4) у етнічних українців на Півдні й Сході України спостерігається тенденція до зростання європейської та національної (або громадянсько-політичної) ідентичності; 5) в 2004–2009 рр. зрівнялись емпіричні показники етнічної ідентичності як в групі етнічних українців, так і в групі національних меншин; 6) в групі національних меншин Сходу і Півдня у 2005–2006 рр. виросло значення регіональної ідентичності (при грамотній регіональній

політиці цей тип ідентичності міг би стати базовим підґрунтям для зміцнення загальноукраїнської ідентичності); 7) стала помітною тенденція до збільшення показників європейської ідентичності як в групі етнічних українців, так і в групі національних меншин.

Правильно зрозуміти природу індивідуальної й колективної ідентичності, а також закономірності ідентифікаційних процесів неможливо без вивчення процесів смислотворення, саме тому застосований нами інтегративний підхід передбачав обов'язкове вивчення системоутворюючої ролі ноетичного (смыслового) виміру ідентифікаційних процесів. Відомо, що будь-яка політична, економічна, історична, етнокультурна інформація потребує смислової обробки в процесі її засвоєння [10]. Адже смисл є "одиницею" внутрішнього світу особистості (О. Леонтьєв), а "прагнення до смислу" є однією з основних мотиваційних тенденцій людини, проте обезсмыслення життя викликає у людей стани екзистенціального вакууму, відчуженості, депресії, зневіреності тощо (В. Франкл). Смысловий зміст може стати детермінантою оформлення **смыслового поля української ідентичності** (як індивідуальної, так і колективної). Для того, щоб зробити новий смысловий зміст "відкритим" для розуміння суб'єктів, потрібно знайти відповідні форми його репрезентації (знакові, символічні, образні, аксіологічні тощо). Саме в **адекватній інформаційній оформленості** такого смыслового поля закладена можливість швидкого поширення спільних ідентитетів та відповідних ідентифікаційних практик (консервативно-ретроспективних, конструктивно-перспективних, сакралізуючих тощо). Але **анти-український інформаційний тиск** з боку Росії (який вже давно переріс в інформаційно-психологічну війну), не тільки деформує внутрішню структуру ідентифікаційних матриць громадян України, але й змістовне наповнення цих матриць, викликаючи смыслові деструкції та смыслові розходження в розумінні громадянами української історії, українських національних інтересів, діяльності українських провідників, борців за свободу й незалежність.

Проведені нами в 1993 – 2009 рр. дослідження показали, що для українських громадян властиві **чотири типи етнічної іден-**

тичності (за типологією Беррі [11, 44–62]): а) **моноетнічна** ідентичність з власною етнічною групою (відповідно – 78% і 26%); б) **змінена** ідентичність, що постала на основі самоідентифікації з чужою (російською) етнічною групою (відповідно – 0% і 28%); в) **біетнічна** ідентичність (17% і 10%); г) **маргінальна** етнічна ідентичність (5% і 36%). З’ясувалося, що смислове поле ідентичності двох груп громадян України суттєво відрізняється: для представників **першої** групи, в яку входять особи з моноетнічною і біетнічною ідентичністю, характерна більш конструктивна ієрархія життєвих смислів, ніж для представників **другої** групи, в яку входять особи з маргінальною і зміненою етнічною ідентичністю [2, 23–28]. Було також з’ясовано, що кількість респондентів, які дивляться переважно російські телеканали, суттєво відрізняються у цих двох групах: **в першій групі** таких осіб лише 8%, а **в другій групі** таких осіб – 72%. Отже, деструктивний інформаційний тиск з боку Росії негативно впливає передусім на осіб з маргінальною і зміненою етнічною ідентичністю. У зв’язку з цим постає проблема інформаційно-психологічної безпеки громадян України. Інформаційний простір – це стратегічний ресурс будь-якої нації, але українська влада ще й досі не контролює власний інформаційний простір, що приводить до багатьох негативних наслідків.

Наші багаторічні дослідження [4, 144–153] показали, що діяльність багатьох російських і українських ЗМІ тотально порушувала і продовжує порушувати інформаційно-психологічну безпеку українських громадян протягом останніх 18 років (спостерігається деструктивне вторгнення в систему національних і загальнолюдських архетипів, поширення байдужості й цинізму, деформування критеріїв суспільних оцінок, системи духовних і культурних цінностей; цілеспрямовано зберігаються й використовуються радянські стереотипи, розробляються нові інформаційні технології розбрату між східними і західними українцями; продовжується процес деукраїнізації та відчуження населення Сходу й Півдня від загальнонаціональних проблем). Локальні масштаби наслідків використання “брудних” інформаційних технологій поступово переростають у глобальні – відчуження громадян від своєї держави. На

жаль, поки що проблема відродження української національної культури не розглядається через призму інформаційної безпеки української нації. Продовжується агресивна політика лінгво-етнічної міксації – влиття українців у російську культуру (яка була започаткована ще в СРСР). Чотири п'ятих ефірного часу в українському інформаційному просторі звучить російська мова. Українська книга поки що не стала повноцінним інформаційним продуктом. Не задіяні повністю можливості українських музеїв та архівів як потужного інформаційного ресурсу української нації, в інформаційно-ідеологічне поле держави не залучена музейна та архівна інформація як концентрована пам'ять українства. Напрями інформаційно-ідеологічних потоків, зміст офіційної та неофіційної інформації не спрямовуються у русло формування національної ідентичності громадян України. Не використовується належним чином інформаційний чинник у фінансовій та економічній сфері суспільства, порушується інформаційно-психологічна безпека українського підприємництва. Форми асиміляції й лінгвоциду в Україні змінилися, але і лінгвоцид, і асиміляція продовжуються; простір української мови і культури цілеспрямовано звужується. У багатьох українських ЗМІ відсутній дух національного будівництва, продовжується девальвація самого поняття “незалежність”, українська ідентичність нищиться у всіх її вимірах.

Дослідницька група Центру українознавства КНУ імені Тараса Шевченка протягом 2001 – 2009 рр. відстежувала деструктивний вплив українських ЗМІ на формування української ідентичності наших громадян. Проведене дослідження показало, що більшість FM-радіостанцій не просто “говорять” мовою іншої держави (тобто російською мовою), але й цілеспрямовано впливають на свідомість і підсвідому сферу українських слухачів. Найбільш потужно поширюється думка про те, що українська мова є діалектом російської, що українці й росіяни – це один народ, просто українці є недорозвинутими росіянами.

Радіо “Шансон”, “Русское радио”, “Взрослое радио” та інші FM-радіостанції не просто популяризують в Україні російську попсу, але й досить активно поширюють тоталітарну ідеологію, ксенофобію і фашизм, російський неоімперіалізм і неосталінізм у

середовищі українських слухачів. Про це свідчать хоча б такі тексти пісень, що транслюються в українському ефірі: *“хитромудрые хохлы, ... пустые балаболки, ... всегда вам нужен пришлый свинопас!”*; *“позорно русским быть, без Родины, без Сталина ... За Родину! За Сталина!”*; *“Сталин, тебя призывает честный советский народ!”*; *“Русский порядок набирает силу!”*; *“Братья-славяне, ... уже сегодня на вражью стаю готовьте списки, готовьте списки!”*; *“Хочешь жить – разрушь Америку!”*; *“Какого цвета американская кровь?”*; *“Убей янки!”*; *“Дымит торговая Гомора, ... четыре взрыва – лишь начало, сто тысяч взрывов впереди!”*; *“И дрогнут спесивые Штаты!... И навсегда наша империя с нами!”*; *“Русичи-братья, надо спасать матушку нашу – Россию!”*; *“Ты должна остаться с нами, империя!”*; *“Киев и Минск, Петербург и Москва – всё это Русь, Россия!”*; *“Жиды – холера и чума любой страны!”* і т. ін.

Українським телеглядачам роками навіюють: *“Украина обречена интересоваться Россией”* (“ICTV”, 3.04.2001); *“ми не можемо обійтись без Росії”* (“1+1”, 15.04.2001); *“Росія без України великою не буде”* (“УТ-1”, 1.05.2001); *“Стус был болен душевно ...”* (“1+1”, 8.01.2003); *“Для полноценного функционирования ЕврАзЭС Украине нужно поступиться суверенитетом”* (“1+1”, 15.01.2003); *“соединение украинской и русской культуры в Украине ничего, кроме пользы, для украинской культуры не даст”* (“УТ-1”, 27.01.2003); *“Харків – перша столиця України”* (“1+1”, 16.03.2003); *“Мазепа – це взірець зрадника”* (“1+1”, 21.04.2003); *“Тараса Шевченка, який пив горілку та спокушав дівчат, не сприймаємо, ... його знову почали підносити до вершин”* (“УТ-1”, 18.05.2003); *“украинский язык является диалектом русского языка, ... эти языки отличаются так, как отличается звучание одной балалайки и целого оркестра”* (“Интер”, 10.06.2003); *“треба поживити в'їзд в Україну російських капіталістів”* (“1+1”, 21.09.2003); *“Буде план увійти до ЄС через ЄЕП”* (“1+1”, 5.10.2003); *“церковный раскол ведёт и к расколу нации!”* (“ICTV”, 19.10.2003); *“прикладів недружньої поведінки Росії більш ніж достатньо ..., але ми добрі, ми потерпимо... ЄЕП – це збирання “земель русских”* (“1+1”, 16.11.2003); *“Союз славянских государств неизбежен”* (“ICTV”, 25.01.2004); *“Мы, пока что, само-недостаточная культура”* (“ICTV”, 15.02.2004).

Різноманітні дискусії щодо української національної ідеї та української мови закінчуються, як правило, нічим: *“спекуляція на національній ідеї ведєт к расколу общества”* (“1+1”, 28.03.2002); *“Как помочь украинскому языку? ... Ответов пока нет даже здесь!”* (ICTV, 30.11.2003); *“Национальная идея не может быть маленькой, ... Украине нужно формировать новый мир, ... стать лидером общерусского мира”* (“1+1”, 22.01.2004); *“Вариант української національної ідеї – щоб у сусіда хата згоріла ... або корова здохла!”* (“1+1”, 26.08.2004). У такий спосіб власники українських телеканалів намагаються боротися проти української ідентичності, української державності, проти державної мови, нівелюючи таким чином будь-яке підґрунтя для консолідації українського суспільства.

Деякі українські телеканали запрошують на роботу журналістів, які є громадянами Росії. І це робиться не випадково, адже журналіст, який є громадянином України, фізично й психологічно **не зможе** так зневажливо ставитися до України, так брутально демонструвати зверхнє ставлення Росії до України, так дошкульно акцентувати увагу глядачів переважно на негативних моментах в Україні, так тонко підтримувати радянські стереотипи, так невимушено демонструвати імперську присутність в Україні, так послідовно вбивати клин між Східною і Західною Україною, і так наполегливо транслювати великодержавницьку ментальність, тоталітарну свідомість та просувати неоімперські ідеї. Це можна проілюструвати на прикладі діяльності журналіста каналу “ICTV” Д. Кисельова, який протягом кількох років завзято аналізував свої улюблені теми – розкол України, “новый союз Украины с Россией”, оренда Росією Кримського півострова, “ужасающий имидж Украины”, не забуваючи формувати у глядачів уявлення про українську культуру як про нерозвинуту, недолугу, відсталу й низькопробну. А деякі його фрази про *“украинское тело, украинские волосы”* (ICTV, 23.12.2002) мали расистський відтінок.

Під час Президентських виборів 2004 р. всі громадяни могли бачити, як деякі вітчизняні ЗМІ деформують образ України, демонізують Західну Україну, вбивають клин між Заходом і Сходом України, за допомогою інформаційного терориз-

му розділяють країну. Але найбільш небезпечним для української нації було те, що головні підривні елементи “запускались” громадянами іншої держави. Всі загальнонаціональні телеканали транслювали протягом жовтня – листопада 2004 р. рекламу І. Душина зі слоганом *“хохлы становятся нацией”*; 28.09.2004 р. російський політтехнолог Г. Павловський дав старт інформації про нібито наявний розкол в Україні, він говорив про *“очень расколотое украинское общество”* й турбувався, *“чтобы людей, говорящих по-русски не считали людьми второго сорта”*, його заяви тиражували всі українські телеканали. А через кілька днів починається потужна рекламна кампанія команди В. Януковича з використанням різних антиукраїнських “гачків”: *“Я не хочу, чтобы меня считали недоукраинцем только потому, что мой родной язык – русский”* (“ICTV”, 11.11.2004); *“А не станет ли граница между Западом и Востоком границей между нашими сердцами?”* (“Интер”, 16.12.2004) тощо. Старт іншій інформаційній “бомбі” дав російський журналіст Д. Кисельов, який 25.10.2004 р. стверджував: *“Украинское общество стоит на грани крови”*. Ця інформація була потужно підтримана в українських ЗМІ. Всі запам’ятали знамениту пісню Й. Кобзона: *“Всё это будет, всё это будет, если не будет гражданской войны”* (“УТ-1”; 16.11.2004). 24.11.2004 р. Л. Кучма продовжив цю тему: *“Громадянська війна може стати реальністю наших днів”* (“УТ-1”; 24.11.2004). С. Гавриш нагадував про кризу, *“яка перейде в громадянську війну”* (“УТ-1”; 28.11.2004).

Проведений контент-аналіз показує, що до Помаранчевої революції інформаційно-психологічна безпека громадян України порушувалась надзвичайно зухвало (найбільше в цьому плані відзначились ведучі телепрограм “Проте”, “Подробно”, “Епіцентр”, “Задело” та ін.), але й після 2004 р. окремі програми телеканалів “Україна”, “Київська Русь”, “ICTV”, “Интер” та інших продовжили свою звичну практику. Деякі інформаційні “меседжі” українських телеканалів дивним чином синхронізуються з повідомленнями російських ЗМІ: *“вокруг Донбасса единоверная, единокровная и единопдушная Россия”*, *“политическое и экономическое значение столицы может снизиться”*, *“Крым и Россия имеют общие исторические корни”*,

“давайте решим вопрос об автономии Донецкой области”, “Украина будет федеративным государством!” (ТРК “Україна”, 15.01.2005); “Юго-Восток Украины хочет быть с Россией” (“НТВ”, 16.01.2005); “страна скатится в пропасть” (“ICTV”, 15.05.2005); “Украина разваливается на наших глазах” (“RTVI”, 1.06.2005); “в Украине есть две цивилизации, а не одна, ...восточно-украинская цивилизация и западно-украинская цивилизация, ... Украина будет неминуемо расчленена” (“ICTV”, 5.05.2006); “Украина – несостоявшееся государство, а украинцы – недержавообразующий народ!” (“НТВ”, “RTVI” 7.06.2006); “Украина? Нет такой державы! Это незаконнорожденный ребенок” (ТРК “Україна”, 12.07.2006); “не треба засмічувати українську мову галицизмами” (“Ера”, 7.08.2006); “когда же, наконец, на Украине русскому языку будет предоставлен статус государственного?” (“НТВ”, 16.08.2006); “на территории Львовской области идёт религиозная война” (“НТВ”, 18.08.2006); “украинцы хотят говорить на своём родном – русском языке” (“УТ – 1”, 20.08.2006); “раньше их называли предателями, а сейчас их называют диаспора” (“Ера”, 23.08.2006); “в России четыре империи было. Вот сейчас мы будем строить пятую..., включая Украину” (“RTVI”, 6.09.2006); “народ хочет гордиться своей страной, как он гордился нею 73 года ...” (ТРК “Україна”, 4.04.2007); “Севастополь – это один из городов СНГ” (ТРК “Україна”, 9.05.2007).

Українські журналісти (які мусять знати історію України, основи мовознавства та етнології) чомусь не дають належних коментарів, коли гості студії озвучують відверто антиукраїнські заяви: *“Крым – это особый регион России” (Ю. Лужков, “ICTV”, 21.03.2002); “Я не отделяю себя от россиян, потому что у меня мама белоруска, а папа – украинец ... Если мы сегодня создадим союз с Россией, мы сможем противостоять всей Европе ... Союз этот неизбежен” (Ю. Алексеев, “ICTV”, 25.01.2004); “... нужно говорить про историю нашей общей родины – Российской империи” (Д. Табачник “ICTV”; 29.10.2004); “весь наш народ походит з Радянського Союзу” (Г. Стеців, “5 канал”; 27.08.2006); “без России мы – ноль” (Л. Кучма, “5 канал”, 28.11.2008).*

Якщо упродовж 2008 р. російські ЗМІ більше часу присвятили дискредитації Грузії, ніж України, то у 2009 р. Україна

знову стає головною мішенню інформаційної війни. Навіть у дні приїзду Московського патріарха Кирила інформаційна війна проти України не припинилася, адже цей високопоставлений церковний діяч не забув нагадати, що український народ заслуговує на кару Божу: *“Никакими человеческими идеалами нельзя оправдать раскол, ... за это Бог наказывает народ, ... народ, который не понимает истины ...”* (“5 канал”, 30.07.2009).

Дуже показово, що саме після візиту Московського патріарха Кирила деякі українські ЗМІ, зокрема, телеканал “ICTV” і радіо “Ера–FM” почали називати Російську православну церкву “Руською”, що не відповідає канонам української мови (адже відомо, що не тільки в українській мові, але й у інших слов’янських мовах слова “Русь” і “Росія” чітко розрізняються, тому потрібно розводити поняття “Руська держава” і “Російська держава”, “Руська церква” і “Російська церква”).

І вже в серпні 2009 р. у відеозверненні президента Російської Федерації Д. Медведєва до президента України В. Ющенка ми побачили повномасштабну інформаційну атаку на українську державність, українську націю, її історію, мову, культуру, ідентичність. Цю подію необхідно розцінити як втручання Росії у внутрішні справи України. Сутністю виступу Д. Медведєва є намагання в жодному разі не випустити Україну зі сфери російського імперського впливу.

Сама форма звернення Д. Медведєва (через відеоблог, або через так звану “блогосферу”) не тільки підриває канони світової дипломатичної практики, тут відкриваються й нові аспекти. У зв’язку з цим варто згадати відомі праці М. Постера “Кібердемократія: Інтернет і публічна сфера” [15] і Д. Гілмора “Ми – медіа” [12], які стали гімном новим інформаційним технологіям як механізму демократизації, лібералізації й гуманізації, а також книгу Е. Кіна [13] про те, як Інтернет знищує культуру і деструктивну роль блогів у цьому процесі. В контексті цих праць варто зазначити, що використання президентом Росії саме блогової форми (яка в багатьох країнах світу вважається сферою переважно підліткового самовираження) звернення до президента України свідчить не тільки про використання ним Інтернету як інструмента політичного піару, але й про його нама-

гання терміново персоніфікувати своє негативне ставлення до України, залишивши відбиток власного “Я”, розставивши власні акценти, нав’язавши суспільству власне бачення україно-російських відносин, а також презентувати свою особистість у межах Інтернету. Вчені попереджали, що інформаційна революція може привести й до “нетократії” [1, 5–37], тобто реальності, в межах якої статус суб’єкта визначається його місцем у мережі, при цьому так звані “інформаційні олігархи” займають найвигідніші місця на перехрестях інформаційних потоків, повністю контролюючи кількість і якість продукрованої інформації. А оскільки “блогосфера” уражена такими хворобами повсякденної свідомості, як примітивізм [13, 73–87] і аморальність [7, 14–33], то реакція на звернення президента Росії була досить швидкою: 12.08.2009 в програмі “Особое мнение” на телеканалі “RTVI” О. Привалов запропонував формульне бачення україно-російських відносин: *“Россия без Украины – это пол-России, а Украина без России вообще не существует”*. 28.08.2009 на цьому ж каналі цитували й відгуки телеглядачів: *“Мочить хохлов в Интернете – есть такая работа”*. Отже, в Росії заява Д. Медведева лягла на благодатний ґрунт, адже упродовж 18-ти років у цій країні не тільки постійно ставилась під сумнів українська незалежність, але й послідовно культивувалась ненависть до України й українців, до української історії і культури, до українських традицій і перспектив.

Отже, продовжується не просто інформаційне кілерство, продовжується **інформаційна й психологічна війна** проти української нації. Припинити цю війну – справа честі української влади, адже інформаційний простір має об’єднувати, а не роз’єднувати нашу державу. Сьогодні є можливість грамотного використання інформаційного підходу як в науці, так і в суспільно-політичній практиці, і це має сприяти просуванню нашої держави в європейське співтовариство й утвердженню України в колі цивілізованих народів світу.

Відомий вислів “Хто володіє інформацією, той володіє світом” давно вже став крилатим [7, 5–11], але необхідно також пам’ятати важливе зауваження “батька кібернетики” Н. Вінера про те, що основою виживання будь-якої системи є точна

інформаційна картина. Тому здатність держави відстоювати власну національну самобутність і самодостатність у глобальному інформаційному просторі стають у сучасному суспільстві питаннями екзистенціальними.

На жаль, в умовах інформаційної війни українські націєтворчі процеси істотно гальмуються. Головний удар інформаційних кілерів спрямований: 1) на послаблення української етнічної нації (яка є “ядром” політичної [14, 58 – 59]); 2) на деструкцію української національної культури; 3) на нівеляцію громадянського суспільства; 4) на руйнування українського інформаційного простору; 5) на послаблення української держави (за допомогою регіоналізації та федералізації). Тому громадяни України (в тому числі теперішня політична еліта, керівники партій, а також українські олігархи) мають зрозуміти, що без завершення процесів націєтворення і без збереження власної ідентичності Україна не буде конкурентоздатною державою у світі (дуже прикро, що в умовах президентської кампанії 2009 – 2010 рр. навіть деякі кандидати на посаду Президента України, зокрема, І. Богословська, В. Литвин та А. Яценюк, не утримались від антиукраїнських заяв і українофобських тенденцій).

Головними перешкодами на шляху становлення української модерної нації європейського типу є зросійщене та “зрадянзоване” населення, якому нав’язані неадекватні тоталітарні радянські міфологеми й стереотипи, а також певні українофобські тенденції. Для формування української модерної нації потрібно інтегрувати національні меншини в українське суспільство (без втрати їхньої культурної самобутності), націоналізувати свій інформаційний простір, активізувати формування громадянського суспільства, подолати нав’язану Україні регіональну фрагментацію, розширити простір української мови, відновити історичну пам’ять українців, припинити процеси лінгво-етнічної міксації в українських ЗМІ, знівелювати вплив тоталітарних міфологем, стереотипів та українофобських установок, розвивати у громадян України співпричетність до своєї держави, політичну культуру, демократичність і толерантність. Сучасна наука (яка спроможна формувати адекватні знання, що досить повно відображають об’єктивні процеси і зв’язки навколишнього

світу), має стати важливим джерелом світоглядної інформації. Особливу роль тут має відіграти українознавство.

Проведене дослідження дозволило з'ясувати, що національна (громадянсько-політична) ідентичність громадян України (яка за своєю сутністю є багатовимірною, адже вона охоплює, але не скасовує етнічну, мовну, релігійну, регіональну, професійну, класову, вікову, статеву та інші ідентичності) формується на основі патріотизму і основних цінностей української національної культури. У зв'язку з цим необхідно: 1) розробити сучасну доктрину інформаційної безпеки України; 2) забезпечити більш оперативне реагування РНБО, СБУ та відповідних громадських організацій на факти інформаційної агресії з боку інших держав; 3) не транслювати фільми й програми, які мають антиукраїнський зміст, принижують національні почуття і гідність українського народу; вчасно давати професійну відповідь тим російським ЗМІ, які стали рупором антиукраїнської пропаганди, дискредитують українських лідерів і намагаються дестабілізувати політико-правову й соціально-економічну ситуацію в Україні; 4) законодавчо врегулювати процес використання правлячими партіями і фінансово-політичними групами потужного ресурсу ЗМІ, убезпечивши громадян України від деструктивного впливу ангажованих ЗМІ, які транслюють антиукраїнські, асоціальні й аморальні уявлення, ідеї, думки, поширюють українофобські настрої, нагнітають страх, тривожність, апатію тощо; 5) посилити гуманітарну складову внутрішньої політики України, розробити і впровадити цілісну систему гуманітарних технологій для формування й підтримки почуття колективної самоповаги громадян України до себе, для розвитку патріотизму, української мови і культури; посилити державну підтримку свят, символів, звичаїв, традицій, які є важливою базою для конституювання національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бард А. Netokratia: Новая правящая элита и жизнь после капитализма / А. Бард, Я. Зондерквист. – СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. – 252 с.
2. Воропаева Т. С. Специфика самоидентификации этнических

украинцев и русских в Украине: социально-психологические аспекты / Т. С. Воропаева // *Личность в межкультурном пространстве*. – Ч. 1. – М.: РУДН, 2008. – С. 23 – 28.

3. Воропаева Т. Специфіка самоідентифікації етнічних українців на Півдні України / Т. Воропаева // *Проблеми національно-культурної самоідентифікації українців на Півдні і Сході України в контексті етнополітики Європейського Союзу. Матеріали наукової конференції. 6 червня 2007 р.* – Одеса: Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Одесі, 2007. – С. 61 – 65.

4. Воропаева Т. Українська діаспора та громадяни України: етнопсихологічні особливості / Т. Воропаева, С. Іванченко, О. Садовська // *Україна і світ: етнічні, науково-інтелектуальні та освітні виміри*. – К.: Українська видавнича спілка, 2004. – С. 144 – 153.

5. Маклюэн М. Понимание медиа: Внешнее расширение человека / М. Маклюэн. – М.: Канон-пресс – Ц, 2003. – 464 с.

6. Назаров М. М. Массовая коммуникация и общество / М. М. Назаров. – М.: Аванти плюс, 2004. – 427 с.

7. Панарин И. Н. Информационная война, PR и мировая политика / И. Н. Панарин. – М.: Горячая линия – Телеком, 2006. – 352 с.

8. Піскун В. Сучасна українська національна ідея: теоретико-емпіричне дослідження / В. Піскун, Т. Воропаева // *Українознавство. Календар-щорічник – 2004*. – К.: Українська видавнича спілка, 2003. – С. 127 – 134.

9. Сергійчук В. Трансформація національної ідентичності: історіософські, культурологічні та соціально-психологічні аспекти / В. Сергійчук, В. Піскун, Т. Воропаева // *Фундаментальні орієнтири науки*. – К.: Фонд фундаментальних досліджень, 2005. – С. 24 – 53.

10. Шюц А. Смысловая структура повседневной жизни / А. Шюц. – М.: Институт фонда “Общественное мнение”, 2003. – 336 с.

11. Berry J. W. Cross-cultural psychology: Research and applications / J. W. Berry, Y. H. Poortinga, M. H. Segall, P. R. Dasen. – Cambridge: Cambridge University Press, 1992. – P. 44 – 62.

12. Gillmor D. We the media: Grassroots journalism by the people, for the people / D. Gillmor. – Cambridge: O’Reilly Media, Inc., 2004. – 334 p.

13. Keen A. The cult of the amateur: How today’s Internet is killing our culture / A. Keen. – N.-Y.: Doubleday, 2007. – 228 p.

14. Krejci J., Velimsky V. Ethnic and Political Nations in Europe / J. Krejci, V. Velimsky. – New York, 1981. – P. 58 – 59.

15. Poster M. CyberDemocracy: Internet and the public sphere / M. Poster. – Irvine: University of California, 1995. – 332 p.